

HUMANAE VITAE

**VI. PÁL PÁPA
HUMANAE VITAE
kezdetű enciklikája**

A HELYES SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁSRÓL

RÓMA,1968

BEVEZETÉS

Az emberi élet továbbadásának súlyos feladata, amely a házastársakat Isten szabad és felelős munkatársaivá teszi, mindig nagy örömök forrása, de ezeket az örömeket olykor nem kis nehézségek és aggodalmak kísérik.

E feladat vállalása mindig komoly kérdéseket jelentett a házastársak lelkiismeretének, de az emberiség újabb időszakában olyan változások történtek, amelyek új kérdéseket vetettek fel. E kérdéseket az egyház nem mellőzheti, hiszen olyan dolgokról van szó, amelyek az emberek életéhez és boldogságához szorosan hozzátartoznak.

I. A PROBLÉMA ÚJ SZEMPONTJAI ÉS A TANÍTÓHIVATAL ILLETÉKESSÉGE

1. ÚJ SZEMPONTOK

A történt változások valóban nagy jelentőségűek és különfélék. Elsősorban a születések számának gyors növekedéséről van szó, amely miatt sokan attól félnék, hogy a világ népessége gyorsabban szaporodik, mint azt a rendelkezésre álló javak megengednék, s ezért sok család és fejlődőben lévő nép a korábnál nagyobb gondok közé kerül. Ez könnyen arra indíthatja az államokat, hogy a legradikálisabb eszközöktől se riadjanak vissza a veszély elhárítása érdekében. Ehhez járul még, hogy nemcsak a munka- és lakásviszonyok, hanem a gyakori gazdasági és oktatásügyi nehézségek is olyan körülményeket teremtenek, melyekben nehéz lenne nagyobb számú gyermek megfelelő ellátása.

Azt is megjegyezzük, hogy valamiképpen megváltozott a nő személyének és a társadalomban betöltött szerepének értékelése, valamint a házastársak közötti szeretet és a hozzá kapcsolódó házaseslet értelmezése.

Végül különösen arra kell tekintettel lennünk, hogy az ember csodálatra méltó módon előre haladt mind a természet erőinek megfékezésében, mind ezek tudatos alkalmazásában. És ezt az uralmat a maga egész életére -- azaz testére, lelki erőire, a társadalmi életre, sőt az élet továbbadását irányító törvényekre is -- ki akarja terjeszteni.

Ilyen körülmények között új kérdések merülnek föl:

- Vajon nem volna-e megfelelő -- szem előtt tartva a mai életkörülményeket, illetve a házaseslet aktusának azt a jelentőségét, amellyel a házastársak kölcsönös megértése és hűsége szempontjából bír -- felülvizsgálni a ma érvényben lévő erkölcsi normákat, főleg ha meggondoljuk, hogy csak nagy nehézségek, olykor csak hősies erőfeszítések árán lehet azokat megtartani?
- Vajon nem lehet-e az úgynevezett "totalitás elvét" ezen a téren is alkalmazva megengedni, hogy egy számszerűleg kisebb, de észszerűbb termékenység szándéka egy olyan beavatkozást, amely terméketlenséget okoz, a születésszabályozás szabad és bölcs eszközévé tegyen?
- Vajon nem volna-e megengedhető, hogy a születendő gyermeket mint célt nem az egyes aktusokhoz tartozónak, hanem inkább a házaseslet egészéhez tartozónak véljük?
- Azt a kérdést is fölteszik, hogy a modern ember megnövekedett felelősségtudata miatt nem érkezett-e el az idő, amikor az élet továbbadásának feladatát inkább az értelemre és az akaratra, mint a szervezet biológiai ritmusára kell bízni?

2. A TANÍTÓHIVATAL ILLETÉKESSÉGE

Ezek a kérdések az egyházi Tanítóhivaltól az isteni kinyilatkoztatással megvilágított és gazdagított természetörvényen nyugvó, a házasságra vonatkozó erkölcsi tanítás elveinek új és mélyebb megfontolását követelték.

Egyetlen keresztény sem vonja kétségbe, hogy az erkölcsi természetörvény magyarázata az egyházi Tanítóhivatal feladatkörébe tartozik. Kétségtelen ugyanis -- amint ezt Elődeink gyakran kijelentették (vö. X. Pius: *Singulari quadam* enciklika 1912. -- XI. Pius: *Casti connubii* enciklika 1930. -- XII. Pius: *Magnificate Dominum*. Beszéd a földkerekség püspökeihez 1954. -- XXIII. János: *Mater et Magistra*. 1961.) --, hogy amikor Jézus Krisztus Pétert és a többi apostolt isteni hatalmának részesévé tette és minden emberekhez küldte tanítani (Mt 28,18-19), az egész erkölcsi törvényt -- azaz nemcsak az evangéliumit, hanem a természetörvényt is -- őrzésükre és értelmezésükre bízta. Hiszen a természetörvény is Isten akaratát fejezi ki, és az Ő akaratára iránti hívő engedelmesség szükséges az emberek számára az örök üdvösség elnyeréséhez (vö. Mt 7, 21).

Az Egyház ezt a parancsot követve mindig, de különösen az újabb korban, mind a házasság természetéről, mind a házastársi jogok és kötelességek helyes értelmezéséről megfelelő dokumentumokat adott ki (XIII. Leó: *Arcanum* enciklika. -- XI. Pius: *Divini illius Magistri* 1939; *Casti connubii* 1930).

3. A KÉRDÉSEK KÜLÖNLEGES TANULMÁNYOZÁSA

A feladat tudatától vezetve hagytuk jóvá és bővítettük ki azt a bizottságot, amelyet tiszteletreméltó Elődünk, XXIII. János pápa 1963 márciusában hozott létre, s amely a kérdéssel foglalkozó tudományok szakemberein kívül házastársakból állt. A bizottság célja nemcsak az volt, hogy a házasságra, illetve a születésszabályozásra vonatkozó nézeteket és véleményeket vizsgálja, hanem hogy olyan eredményre jusson, melynek alapján az egyházi Tanítóhivatal megfelelhessen e kérdésben a keresztények és az egész világ feléje tekintő várakozásának. - E szakértők kutatásainak eredményei, s azok a vélemények és javaslatok, melyeket sok Püspök testvérünk részben önként, részben kérésünkre küldött hozzánk, lehetővé tették számunkra, hogy ennek az összetett kérdésnek minden részletét gondosan mérlegelhessek. Ezért mindannyiunknak hálás köszönetünket fejezzük ki.

A következtetéseket azonban, amelyekre a bizottság jutott, nem tekinthetjük sem biztosaknak, sem véglegeseknek annyira, hogy felmenthetek volna minket e nehéz kérdés személyes tanulmányozásától. Már csak azért sem, mert a bizottságon belül nem volt teljes egyetértés az előadandó erkölcsi normák tekintetében, sőt olyan megoldási változatok is merültek föl, amelyek a Tanítóhivatal házasságról szóló állandó tanításától eltértek.

Ezért, miután a hozzánk küldött aktákat gondosan áttanulmányoztuk, a dolgok komoly megfontolása és Istenhez intézett szüntelen imádság után a Krisztustól kapott parancs erejéből most válaszolunk ezekre a nehéz kérdésekre.

II. A TANÍTÁS ALAPELVEI

1. AZ EMBER EGYSÉGBEN VALÓ SZEMLÉLÉSE

A születés problémáját éppúgy mint az ember életét érintő többi problémát a részleges szempontokon túl (ilyenek a biológiai, pszichológiai, demográfiai és szociológiai szempontok) úgy kell szemlélni, hogy az egész embert és teljes hivatását, azaz nemcsak természetes és földi, hanem természetfölötti és örökkévaló hivatását is tekintetbe kell venni. Mivel sokan, akik a születésszabályozás mesterséges módjait védik, a házastársi szeretetre vagy a szülői felelősségre hivatkoznak, kell hogy a házasságot e két fontos elemét pontosan megvilágítsuk és meghatározzuk. Ezt úgy tesszük, hogy emlékezetben tartjuk azt, amit e tárgyról a legutóbbi Zsinat legfőbb tekintéllyel a Gaudium et spes kezdetű lelkipásztori konstitúcióban mondott (vö. 47--52).

2. A HÁZASTÁRSI SZERETET

A házastársi szeretet akkor mutatja meg igazi természetét és nagyszerűségét ha végső forrásként Istenből származtatjuk, "aki a szeretet, és akitől minden atyaság nevét kapja az égben és a földön" (vö. 1Jn 4,8) . A házasság tehát nem véletlenül vagy a természet vak erőinek játéka születik, hanem a teremtő Isten bölcsen és előrelátóan azért alapította, hogy az emberek között megvalósítsa szeretetének tervét. A kölcsönös és személyes önatadás által, amely sajátosan és kizárólag az övék, a házastársak olyan személyes közösséget érnek el, amellyel egymást tökéletesítik, hogy az új életek létrehozásában és nevelésében Istennel együtt munkálkodjanak.

A keresztények számára a házasság -- mint kegyelemközlő szentség -- olyan nagy méltóságra jutott, hogy Krisztus és az Egyház kapcsolatát jelzi.

3. A HÁZASTÁRSI SZERETET JELLEMZŐ VONÁSAI

Ebben a megvilágításban láthatóvá válnak a házastársi szeretet sajátos vonásai és követelményei, melyeknek megfelelő értékelése nagyon fontos.

Ez a szeretet mindenekelőtt egészen emberi, azaz érzékelhető és lelki. Nem merő ösztönről vagy érzelmi indulatról van szó tehát, hanem elsősorban szabad akarati tettről, amely nemcsak arra törekszik, hogy megmaradjon, hanem hogy növekedjék is a mindennapok örömei és fájdalmai között, úgy, hogy a házások egy szív és egy lélek legyenek, s emberi tökéletességüket együtt érik el.

Ez a szeretet teljes, azaz a személyes barátság olyan különleges formája, amelyben a házastársak mindent nagylelkűen megosztanak egymás között, nem engednek meg igazságtalan kivételeket és nem törekszenek csak a saját előnyeikre. Aki házastársát szereti, nemcsak azért szereti, amit tőle kap, hanem önmagáért; és örül, ha saját magával gazdagíthatja őt.

A házastársi szeretet hűséges és kizárólagos egész az élet végéig. Ilyennek látják szeretetüket a jegyesek azon a napon, amelyen szabadon és tudatosan megkötik házasságukat. Jóllehet a házastársak hűsége néha nehézségekkel jár, senki nem állíthatja, hogy ez a hűség megtarthatatlan, hisz épp ellenkezőleg minden időben nemes és érdemszerző. Századokon

keresztül oly sok házaspár példája nemcsak azt bizonyítja, hogy a hűség megfelel a házasság természetének, hanem azt is, hogy bensőséges és hosszantartó boldogság forrása.

Végül ez a szeretet termékeny, azaz nem merül ki a házastársak közösségében, hanem arra van rendelve, hogy folytatódjék és új életet fakasszon. "A házasságnak és a házastársi szeretetnek a természet szerint az a rendeltetése, hogy utódoknak adjon életet és fölnevelje őket. A gyermek a házasság legszebb ajándéka, s éppen a szülők számára lesz a legnagyobb kincs." (GS 50)

4. A SZÜLŐI FELELŐSSÉG

Ezen okok miatt a házastársi szeretet azt igényli a házastársaktól, hogy feladatukat valóban ismerjék, s legyenek tudatában szülői felelősségüknek, melyet ma -- joggal -- annyira sürgetnek. Éppen ezért helyesen kell érteni. A szülői felelősséget több egymással összefüggő törvényes szempont szerint kell szemlélni.

Ha a biológiai folyamatokra gondolunk, a szülői felelősség a hozzájuk tartozó funkciók ismeretét és tiszteletben tartását jelenti, mivel az emberi értelem az élet továbbadásának képességében az emberi személyhez tartozó biológiai törvényeket fedez fel (vö. STh I-II. 94,2).

Ha a velünk született ösztönökre és szenvedélyekre nézünk, akkor ezek azt az uralmat igénylik, amelyet az értelemnek és az akaratnak kell felettük gyakorolnia.

Ha a fizikai, gazdasági, pszichológiai és szociális feltételekre tekintünk, akkor azokat kell felelős szülőknek mondanunk, akik okos megfontolás és nagylelkű elhatározás után több gyermeket fogadnak el; vagy akik komoly oknál fogva és megtartva az erkölcsi törvényt, meghatározott vagy bizonytalan időre úgy döntenek, hogy több gyermeket nem hoznak világra.

A szülői felelősség továbbá magával hordozza az objektív erkölcsi renddel való mélyebb kapcsolatot. Ezt a rendet Isten határozta meg, s hűséges értelmezője a helyes lelkiismeret. A szülői feladat felelős megoldása tehát megköveteli, hogy a házastársak teljesen ismerjék kötelességeiket Isten, önmaguk családjuk és a társadalom iránt, mindig megőrizve az értékek helyes rendjét.

Ebből adódik, hogy az élet továbbadásának feladatában a házastársak nem követhetik a saját véleményüket úgy, mintha egyénileg és teljesen szabadon határozhatnák meg a tisztességes utakat, amelyeken járnak. Ellenkezőleg: tetteiket a teremtő Isten terveihez kell alkalmazniuk, amelyet részben a házasság és a házasság élet természete mond el nekik, részben pedig az Egyház állandó tanítása hirdeti. (GS 50--51.)

5. TISZTELET A HÁZASÉLET CÉLJA ÉS TERMÉSZETE IRÁNT

Azok a tettek, melyekkel a házastársak bensőségesen és tisztán egyesülnek, s amelyek az emberi életet adják tovább, mint a legutóbbi Zsinat figyelmeztetett: "tisztességesek és méltóságtelesek" (vö. GS 49), s nem válnak törvénytelennek akkor sem, ha a házastársak akaratától független okok miatt előre láthatóan terméketlenek lesznek, mert nem szűnik meg az a rendeltetésük, hogy a házastársak közösségét kifejezzék és erősítsék. A gyakorlatból tudjuk, hogy nem minden aktust követ új élet. Isten ugyanis a termékenység törvényeit és

idejét oly bölcsen rendezte el, hogy már ez maga bizonyos időközöket biztosít a születések között. Mindamellett az Egyház -- miközben az embereket arra inti, hogy tartsák meg a természet törvényt -- azt tanítja, hogy a házaselet minden aktusának alkalmasnak kell lennie az emberi élet továbbadására (Casti connubii enciklika).

6. KÉT ELVÁLASZTHATATLAN SZEMPONT: AZ EGYESÜLÉS ÉS A TERMÉKENYSÉG

Ez a Tanítóhivatal által többször kifejtett tanítás azon az Istentől alapított, feloldhatatlan kapcsolaton nyugszik, amely a nemi aktus egyesülés és termékenységet adó jelentése között fennáll, s amit az ember saját kezdeményezésével nem törhet meg.

A házaselet aktusa ugyanis -- miközben a maga belső természete szerint a legszorosabb kötélekkel egyesíti a férjet és a feleséget -- alkalmassá teszi a házasságokra, hogy a természetükbe írt törvény szerint új életet fakasszanak. Ha mindkét lényeges szempontot (ti. az egyesülés és a termékenység szempontját) megőrzik, a házaselet megtartja a kölcsönös, igaz szeretet értelmét és az ember legmagasabb hivatására szóló rendeltetését, amely a szülőség. Úgy gondoljuk, hogy a mai kor emberei nagyon alkalmasak arra, hogy megértsék, ez a tanítás mennyire megegyezik az emberi értelem józan felismerésével.

7. HŰSÉG ISTEN TERVÉHEZ

Az emberek joggal jegyzik meg, hogy az egyik házasságra, állapotára vagy jogos kívánságaira való tekintet nélkül rákényszerített házaselet nem az igazi szeretet tette, ezért ellenkezik mindazzal, amit az erkölcsi rend a házastársak kapcsolatában megkövetel. De ha megfontolják a dolgot, ugyanígy be kell látniuk, hogy a kölcsönös szeretetnek olyan megnyilvánulása, amely kárára van az életet továbbadó képességnek -- amely képességet a mindeneket Teremtő Isten különleges törvényekkel írt beléjük --, szembeszáll mind az isteni tervvel, mely szerint a házasság alapított, mind az emberi élet Teremtőjének akaratával. Éppen ezért, ha valaki Isten ajándékát úgy használja, hogy akár csak részben is megfosztja az ajándékot jelentésétől és céljától, ellene mond a férfi és a nő természetének és a közöttük fennálló bensőséges kapcsolatnak, és ellene szegül Isten tervének és az Ő szent akaratának is. Aki pedig az élet továbbadásának törvényeit megtartva él a házastársi szeretet ajándékával, az nem az élet forrása urának, hanem a Teremtőtől kiinduló terv szolgájának vallja magát. Amint ugyanis a test fölött általában nem rendelkezik korlátlan hatalommal az ember, ugyanígy nincs korlátlan hatalma nemző erői fölött sem, mert ezek természetüknél fogva az emberi élet létrehozására szolgálnak, s ennek az életnek a kezdete az Isten. "Az emberi életet szentnek kell tekinteni -- figyelmeztetett XXIII. János pápa -- mert kezdetétől fogva föltételezi Isten teremtő tetteit." (Mater et Magistra enciklika)

8. A SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS MEG NEM ENGEDETT ÚTJAI

A házasságról szóló emberi és keresztény tanítás ezen alapeszméire támaszkodva újból ki kell jelentenünk, hogy mindenképp vissza kell utasítanunk a már megkezdett nemi aktus direkt megszakítását, s méginkább a közvetlen abortuszt (még akkor is, ha gyógyítás céljából történt), mint a gyermekek számának törvényes szabályozási módját. (Cathecismus Romanus. i. h. -- Casti connubii enciklika -- GS 51.)

Hasonlóképp elítélendő mind a férfiak, mind a nők akár időleges, akár végleges szándékos sterilizálása.

Ugyanígy elítélendő minden olyan cselekedet, mely akár a nemi aktus előtt, akár közben, akár természetes következményeinek kifejlődése során, akár mint célt, akár mint eszközt azt szándékolja, hogy a fogamzást lehetetlenné tegye.

A következő érveket sem lehet felhozni a házásélet szándékos terméketlenné tételének érvényesítése mellett: "két rossz közül a kisebbet kell választani", vagy: "ezek az aktusok egységet alkotnak a korábbi és a későbbi termékeny aktusokkal, s ezért részesei azok erkölcsi jóságának". Mert igaz ugyan, hogy néha szabad eltérni a kisebb erkölcsi rosszról egy nagyobb elkerüléséért, vagy hogy egy nagyobb jót meg ne akadályozzunk," de sohasem szabad, még a legsúlyosabb okok mellett sem rosszat tenni, hogy abból jó következzen. Tudniillik olyat akarni, ami természeténél fogva megszegi az erkölcsi rendet, s ezért az emberhez méltatlannak kell ítélnünk, jóllehet azért történik, hogy egyes emberek, családok vagy az emberi társadalom javát megmentjük vagy előmozdítsuk. Ezért mindenképpen téved az, aki a házasi élet egészében előforduló termékeny aktusokkal igazolhatónak véli a szándékosan terméketlenné tett aktusokat, amelyek természetüknél fogva erkölcsstelenek.

9. GYÓGYMÓDOK MEGENGEDETTSÉGE

Az Egyház azonban nem tekinti tilosoknak azokat a gyógymódokat, amelyek bizonyos betegségek gyógyításához szükségéssé, jóllehet belőlük akadály származik a fogamzás útjában. Még akkor sem, ha ez előre látható, csak ezt a fogamzást akadályozó hatást semmiképpen ne szándékolják közvetlenül.

10. A TERMÉKETLEN PERIÓDUSOK

Az Egyháznak a házassági erkölcsre vonatkozó ezen tanítása ellen ma felhozzák -- mint már fentebb említettük --, hogy az emberi értelem feladata és joga uralni a természet erőit, s ezeket az erőket a maga javára megfelelő célra használhatja. Sokan fölteszik a kérdést: "Nem az volna-e észszerű sokszor az adott körülmények között, hogy a születést mesterségesen szabályozzák, ha ez az eljárás a család nyugalomához és békéjéhez hozzájárul, s biztosítja a már meglévő gyermekek jobb nevelési körülményeit?"

Erre a kérdésre nyíltan kell felelnünk: az Egyház mindenképp előbb dicséri és ajánlja az emberi értelem használatát egy ilyen cselekvésben, amely az értelemmel felruházott embert oly szorosán összekapcsolja a Teremtővel, de ezzel együtt állítja, hogy ezt az Istentől megállapított rend tiszteletben tartásával kell tenni.

Ha tehát komoly indokok szólnak amellet, hogy szünet legyen a gyermekek születése között (ez az indok lehet a szülők testi vagy lelki állapota, vagy külső körülmények), az Egyház azt tanítja, hogy szabad a házásoknak követni a szervezetben adott periódusokat, csak azokban az időszakokban élven a házasiéletet, amikor a fogamzás lehetősége szünetel, s így oly módon szabályozhatják a születést, hogy az előbb kifejtett erkölcsi tanítást nem sértik meg.

Az Egyház hű marad önmagához és tanításához, amikor úgy ítéli, hogy szabad a házásoknak a terméketlen periódusokhoz folyamodniuk, miközben elítéli minden olyan dolog használatát, ami a fogamzást közvetlenül megakadályozza; jóllehet ez utóbbi eljárás mellett tisztességesnek és súlyosnak látszó érveket hoznak fel. A két eljárás ténylegesen nagyon eltér egymástól: az első esetben a házások a természet által nyújtott törvényes lehetőséggel élnek, a másik esetben megakadályozzák, hogy a fogamzás a természet rendje szerint megtörténhessen. Tagadhatatlan, hogy mindkét esetben kölcsönös megegyezéssel és

megfelelő okok alapján akarják elkerülni a fogamzást, és biztonságos megoldást keresnek egy újabb gyermek születésének elkerülésére. Ugyanakkor meg kell vallani, hogy csak az első esetben találják meg e megoldást, azaz akkor, amikor igaz ok miatt nem kívánván új gyermek születését, a termékeny időszakokban tartózkodnak a házasélettől, mikor pedig visszatér a terméketlen időszak, élük a házasélettől a kölcsönös szeretet kifejezésére és az ígért hűség megtartásáért. Így cselekedvén igaz módon és egészen helyesen tesznek bizonyosságot szeretetükről.

11. A MESTERSÉGES SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS SÚLYOS KÖVETKEZMÉNYEI

A becsületes emberek még jobban meggyőződhetnek az Egyház e tárgyról adott tanításának igazságáról, ha számításba veszik a mesterséges születésszabályozás módszereinek következményeit. Először is azt gondolják meg, hogy ilyen eljárással milyen könnyű út nyílik akár a házastársak hűtlenségéhez, akár az erkölcsi fegyelem széleskörű meggyengüléséhez. Nincs szükség hosszú tapasztalatra ahhoz, hogy valaki megismerje az emberi gyengeséget és megértse, hogy az embereknek -- különösen az érzéki vágyaknak annyira kitett fiataloknak -- ösztönzésre van szükségük ahhoz, hogy megtartsák az erkölcsi törvényt, és nem szabad könnyű utat engedni a törvény megszegésére. Attól is tartani kell, hogy azok a férfiak, akik hozzászórtak a fogamzásgátló eszközök használatához, megfélemeznek a nők tiszteletéről, s nem törődve a nők testi-lelki egyensúlyával saját vágyaikat kiszolgáló eszközzé teszik őket. Az ilyeneknek a nő többé nem sorstárs, aki felé tisztelettel és szeretettel kell közelíteni.

Komolyan megfontolandó, hogy a mesterséges fogamzásgátlással milyen veszedelmes hatalom kerül azoknak a kormányoknak a kezébe, amelyek semmit sem törődnek az erkölcsi törvénnyel. Ki tehetne szemrehányást egy kormánynak amiatt, hogy olyan eszközöket használ egy egész nemzet problémáinak megoldására, amelyek családon belül bizonyos kérdések megoldására vannak megengedve? Ki tilthatná meg a kormányoknak, hogy olyan fogamzásgátló eszközöket részesítsenek előnyben, amelyeket hatásosabbnak látnak, sőt, hogy ezek használatára mindenkit ne kötelezzenek, valahányszor ezt szükségesnek látják? Ezáltal az emberek azért, hogy az isteni törvény megtartásából adódó egyéni, családi, illetve közösségi nehézségeiket elkerüljék, olyan lehetőséget adnának a köz hatalom kezébe, melyekkel az a házastársak legbensőbb és legsajátabb feladatába avatkozhatnak be.

Ezért ha csak nem akarjuk azt, hogy az élet fakasztásának feladata az emberek kényére-kedvére legyen hagyva, el kell ismernünk az embernek saját teste és testének funkciói feletti hatalmának bizonyos határait, melyeket senkinek sem szabad áthágnia. E határokat csak annak a tiszteletnek kedvéért vonjuk meg, amely az egész emberi testet és természetes feladatait megilleti, illetve a helyesen értelmezett "totalitás elve" kedvéért, amit Elődünk, XII. Pius pápa világított meg.

12. AZ EGYHÁZ A HITELES EMBERI ÉRTÉKEK ŐRE

Előre látható, hogy nem mindenki fogja könnyen elfogadni ezt az állítást, mivel nagyon sok, a modern hírközlő eszközöktől fölerősített hangot lehet hallani, melyek eltérnek az Egyház szavától. Az Egyház azonban nem csodálkozik azon, hogy isteni Alapítójához hasonlóan jel lett, amelynek ellene mondanak, s azért nem mulasztja el feladatát, hogy az egész erkölcsi törvényt -- mind a természetes, mind az evangéliumi törvényt -- alázatos állhatatossággal hirdesse.

Mivel az Egyház nem alkotója egyik törvénynek sem, ezért nem is bírjuk, hanem csak őrzőjük és értelmezőjük lehet, és sohasem teheti meg azt, hogy megengedettnek hirdessen valamit, ami valójában tilos, mert természete szerint mindig ellentmond az ember igazi javának.

Az Egyház biztosan tudja, hogy a házasság erkölcsi törvényének megőrzésével segíti és ösztönzi az embereket arra, hogy igazán kulturált kapcsolatokat alakítsanak ki, és technikai eszközök alkalmazásával ne bújjanak ki a felelősség alól: és ezzel biztosítja a házasemberek méltóságát. Így az Egyház az isteni Megváltó példájához és tanításához híven megmutatja, hogy őszinte és nagylelkű szeretettel törődik az emberekkel, kiket segíteni akar abban, hogy már földi életük zarándokútján "részt vegyenek mint fiak az élő Isten, minden ember Atyjának életében."

III. LELKIPÁSZTORI IRÁNYELVEK

1. AZ EGYHÁZ "ANYA ÉS TANÍTÓ"

Szavaink azonban aligha fejeznék ki a minden népek Anyja és Tanítója, az Egyház gondolatait és aggodását, ha azokat az embereket, akiket az imént arra buzdítottunk, hogy tartsák meg és tiszteljék a házasságra vonatkozó isteni törvényeket, nem támogatnánk a gyermekek számának tisztességes szabályozásában azon sanyarú életkörülmények között, amelyekben ma nemzetek és családok élnek. Az Egyház ugyanis nem érezhet másként az emberek iránt, mint az Isteni Megváltó: ti. ismeri gyengeségeiket, szánja a sereget, befogadja a bűnösöket; azt azonban nem teheti meg, hogy ne tanítsa a törvényt, amely az eredeti igazságába visszaállított és a Szentlélektől vezérelt emberi élet sajátos törvénye.

2. AZ ISTENI TÖRVÉNY MEGTARTÁSÁNAK LEHETŐSÉGE

Az Egyház tanítása a születésszabályozásról, mely magát az isteni törvényt hirdeti, kétségtelenül sokak számára olyannak fog látszani, hogy csak nehezen vagy egyáltalán nem tartható meg. És bizonyos, hogy a többi nagy és nemes értékhez hasonlóan ez a törvény is komoly elhatározásokat és sok munkát kíván az egyes emberektől, családoktól és társadalmaktól. Sőt, ezt a törvényt másként nem lehet megtartani, csak az ember jóakarátát támogató és erősítő isteni kegyelem segítségével. Azok azonban, akik komolyan mérlegelik a dolgot, bizonyára látni fogják, hogy ezek a fáradozások növelik az emberi személy méltóságát és sok jót hoznak a társadalomnak.

3. AZ ÖNURALOM

A születésszabályozás helyes és tisztességes gyakorlása elsősorban azt követeli a hitvesektől, hogy tökéletesen ismerjék a család és az élet javait, értékeljék ezeket és szokják meg, hogy önmagukon és indulataikon tökéletesen tudjanak uralkodni. Az értelem és a szabadakarat ösztönök feletti uralmához kétségtelenül aszkézisre van szükség, hogy a házaseset sajátos szeretetének megnyilvánulásai a helyes rendnek megfeleljenek: erre az aszkézisre különösen az időszakos önmegtartóztatásban van szükség. A házastársak tisztaságának ez a sajátos fegyelme nemcsak nem árt szeretetüknek, hanem egy nagyobb emberi értékkel is megajándékozta őket. Jóllehet ez a fegyelem állandó erőfeszítést kíván, üdvös erejével a hitvesek tökéletesen kiművelik és lelki javakkal gazdagítják egymást. E fegyelem meghozza a család számára a nyugalom és derű gyümölcsét, s megkönnyíti más nehézségek viselését is; táplálja a házastársak egymás iránti figyelmisségét és egymással való törődését, segíti őket

önzésük legyőzésében, mely akadályozza az őszinte szeretetet, és jobban elmélyíti felelősségérzetüket; végül bensőséges és hatékony tekintélyt biztosít a szülőknek a gyermeknevelésben, miközben a gyermekek az idő múlásával megfelelően gondolkodnak az igazi emberi értékekről és testi-lelki képességeikkel derűsen és harmonikusan élnek.

4. A TISZTASÁGNAK KEDVEZŐ KÖRNYEZET MEGTEREMTÉSE

Élve az alkalommal, felhívjuk a nevelők és mindazok figyelmét, akik a társas együttélés felelős intézői, annak szükségességére, hogy a tisztaságra való nevelésnek kedvező légkört kell teremteni, azért, hogy az igazi szabadság győzhessen a szabadosság fölött, megtartván az erkölcsi rend törvényeit.

Mindazt tehát, ami a tömegkommunikációs eszközökben az érzékiséget szítja és az erkölcsi bomlást növeli, ezenkívül minden pornográf írást és szemérmetlen látványosságot nyíltan, egyöntetűen és minden erővel el kell utasítaniuk azoknak, akik a világ kultúrájának fejlesztésével, főleg a lelkek javának támogatásával kötelesek törődni. Hiába próbálják ugyanis ezeket a gonoszságokat a művészetekből vagy különféle tanításokból, vagy a szabadság ürügyén -- amely szabadságot ezen a téren a közhatalom esetleg engedélyez -- igazolni.

5. ÜZENET AZ ÁLLAMOK VEZETŐINEK

A népek kormányzóinak, akik elsősorban felelősek a közjóért és olyan sokat tudnak tenni a jó erkölcsök támogatására, mondjuk: ne engedjék, hogy népük jó erkölcsseit valaha is megrontsák, akadályozzák meg, hogy az állam alapvető sejtjébe, a családba törvényes úton olyan gyakorlatot lopjanak be, amely ellenkezik a természetes és az isteni törvényekkel. A népesség növekedésének kérdését az államnak más úton kell megoldania: egy bölcs családpolitika és a nép nevelése útján, amely nevelés figyelembe veszi az erkölcsi törvényt és a polgárok szabadságát.

Jól tudjuk, hogy ez a kérdés milyen nagy nehézségeket jelent a vezetőknek, főleg a fejlődő országokban. Gondjaik láttán adtuk ki a Populorum progressio kezdetű enciklikát. Most pedig Elődünkkel, XXIII. János pápával együtt megismételjük e szavakat: "Ezeket a kérdéseket úgy kell megoldani hogy olyan utakat és módokat találjon az ember, melyek nem ellenkeznek saját méltóságával. Ezzel ellentétes megoldásokat kínálnak azok, akik magát az embert és egész életét materialista módon értelmezik. Ezt a kérdést csak úgy tudjuk megoldani, ha a gazdasági és társadalmi fejlődés mind az egyes ember, mind az egész társadalom igazi javát szolgálja." (Mater et Magistra enciklika) Súlyos igazságtalanság lenne, ha a Gondviselést tennénk felelőssé azért, ami a nem elég bölcs vezetésből, a társadalmi igazságosság iránti érzéketlenségből, a saját célra összeharácsolt vagyonokból, vagy azon terhek és munkák vállalásának megtagadásából következnek, amelyekkel egy népet és minden gyermekét jobb életmódhoz lehetne segíteni? Bárcsak megújítanák erőiket a felelős hatalmak, mint ezt néhányan dicséretes módon már teszik! És ne hagyják abba a kölcsönös segítségre való törekvést az emberiség nagy családjának részei között: hisszük, hogy majdnem végtelen tér nyílik itt a nemzetközi szervezetek működése előtt.

6. A TUDÓSOKHOZ

Most hozzátok intézzük bátorító szavunkat, Tudósok, akik "igen nagy szolgálatot tudtok tenni a családoknak és a házasságoknak, illetve a lelkiismeret nyugalmának, ha arra törekedtek,

hogy kutatásaitokkal felderítsétek azokat a tényezőket, melyek elősegítik a születésszabályozás erkölcsös rendezését" (GS 52). Elsősorban azt kívánjuk -- ez korábban XII. Pius pápa kívánsága volt --, hogy az orvostudomány eléggé biztos alapot adjon a természetes ciklusokon alapuló születésszabályozáshoz. Így a tudósok, főleg a katolikusok kutatási eredményeikkel bizonyítják azt, amit az Egyház tanít: "nem lehet igazi ellentmondás az élet továbbadására vonatkozó isteni törvények és az igazi házastársi szeretet ápolása között" (GS 51).

7. A KERESZTÉNY HITVESEKHEZ

És most közvetlenül gyermekeinkhez fordulunk, elsősorban azokhoz, akiket Isten arra hívott, hogy a házasságban szolgálják Őt. Az Egyház ugyanis, miközben hirdeti a sérthetetlen isteni törvények követelményeit, az üdvösséget hirdeti és a szentségekben megnyitja a kegyelem útjait, melynek folytán az ember új teremtménnyé válik. És ez az új teremtmény szeretetben és igaz szabadságban meg tud felelni Teremtője és Megváltója tervének, s megérzi Krisztus igájának édességét is.

A keresztény házások tehát tanulékonyan hallgatva az Egyház szavára, emlékezzenek rá, hogy a keresztény életre szóló hivatásuk a keresztségből fakad, s a házasság szentségével megerősödik és egészen kibontakozik. E szentség "megerősíti s mintegy fölszenteli" őket, hogy feladataikat hűségesen tudják teljesíteni, tökéletesen megvalósíthassák hivatásukat, s a világ előtt keresztény tanúságot tehessenek. Az Úr ugyanis azt a feladatot bízta rájuk, hogy mutassák meg az embereknek annak a törvénynek szentségét és édességét, amely kölcsönös szeretetüket szorosan összefűzi az emberi élet Szerzőjének, Istennek szeretetével.

Semmiképpen nem akarjuk elhallgatni a keresztény házastársak életében előadódó, olykor súlyos nehézségeket. Hiszen, mint mindannyiunknak, a házastársaknak is "szűk a kapu és keskeny az út, amely az életre visz" (Mt 7,14; vö. Zsid 12,11). De ennek az életnek reménye mint fényes világosság ragyogja be útjukat, miközben erős lélekkel arra törekszenek, hogy "józanul, igazul és jámboran éljenek ebben a világban," (vö. Tit 2,12) tudván, hogy "e világ elmúlik" (vö. 1Kor 7,31).

Ezért a hitvesek szívesen fogadják a rájuk bízott feladatot, s a hitből és a reményből merítsék az erőt, amely "nem csal meg, hiszen Isten szeretete kiáradt a szívünkbe a nekünk adott Szentlélek által" (Róm 5,5); szüntelen imádsággal kérik Isten segítségét, s főleg az Oltáriszentség örök forrásából merítsenek kegyelmet és szeretetet. Ha pedig még bűnök tartanak fogva őket, ne veszítsék kedvüket, hanem alázattal és állhatatosan meneküljenek Isten irgalmához, amelyet bőségesen áraszt a bűnbánat szentsége. Ily módon eljutnak majd a házasság élet tökéletességére, melyet az Apostol e szavakkal fejez ki:

"Férjek, szeressétek feleségeteket, ahogyan Krisztus szerette az Egyházat. . . ugyanígy a férfinak is úgy kell szeretnie feleségét, mint tulajdon testét. Aki feleségét szereti, önmagát szereti. Senki sem gyűlöli soha a testét, hanem táplálja, óvja, ahogyan Krisztus is az Egyházat. . . Nagy titok ez én azonban Krisztusra és az Egyházra vonatkoztatva mondom. De ti is mind úgy szeressétek feleségeteket mint önmagatokat, a feleség pedig tisztelje férjét." (Ef 5,2-33)

8. A CSALÁDOK EGYMÁSKÖZTI APOSTOLKODÁSA

A gyümölcsök közül, amelyek akkor érlelődnek, ha kemény elhatározással őrzik Isten törvényét, az egyik legértékesebb az lesz, hogy a házások másokat is részesíteni akarnak saját

tapasztalataikban. Ebből adódik, hogy a világi hívő széleskörű hivatásába belép az apostolkodásnak egy új és szembeötlő formája, amellyel a többi házaspár tesznek szolgálatot: a hitvesek lesznek a többi házaspár apostolai, amikor vezetőiké válnak. A keresztény apostolkodás sok formája között kétségtelenül ez látszik ma a legalkalmasabbnak.

9. AZ ORVOSOKHOZ ÉS AZ EGÉSZSÉGÜGYI DOLGOZÓKHOZ

Különös tisztelettel vagyunk az orvosok és az egészségügyi dolgozók iránt, akik munkájuk végzésében minden emberi érdek fölött arra törekszenek, hogy megfeleljenek keresztény hivatásuk feladatának. Szilárdan tartanak ki abban az elhatározásukban, hogy mindig a hitre és a józan észre támaszkodó véleménynek kedveznek, s törekedjenek arra, hogy ezt a meggyőződést terjesszék környezetükben. Tekintsék hivatásuk feladatának, hogy ezen a nehéz területen megszerezzék maguknak a szükséges tudást, s miként joggal várják tőlük, helyes választ tudjanak adni és igaz utat tudjanak mutatni a tanácsért hozzájuk forduló házaspároknak.

10. A PAPOKHOZ

Most pedig nagy bizalommal fordulunk hozzátok, szeretett pap Fiaink, akik egyes emberek és családok lelki vezetői és tanácsadói vagytok, s főleg Hozzátok, akik az erkölcsöt tanítjátok. A ti elsődleges feladatotok, hogy a maga teljességében és nyíltan hirdessétek az Egyház házasságra vonatkozó tanítását. Szolgálatotok teljesítése közben ti legyetek az elsők, akik példát adtok az őszinte engedelmségre, melyet az Egyház Tanítóhivatala belül és kifelé, a szívben és cselekedetekben megkíván. Erre az engedelmségre ugyanis -- hisz tudjátok jól -- nem annyira a felhozott érvek, mint inkább a Szentlélek világossága kötelez titeket; amely világosságot különösen élvezik az Egyház pásztorai az igazság terjesztése közben. Ne kerülje el figyelmeteket az se, hogy a lelkek nyugalma és a keresztény nép egysége megőrzése szempontjából igen nagy jelentőségű, hogy erkölcsi és dogmatikai kérdésekben mindenki engedelmeskedik a Tanítóhivatalnak, és vele egy hangon beszél. Éppen ezért a nagy Apostol, Szent Pál aggódó szavait idézve ismét egész szívvel felszólítunk titeket: "kérve kérlek. . . benneteket, Testvérek, a mi Urunk Jézus Krisztus nevében: ugyanazt mondjátok mindnyájan és ne legyenek köztetek szakadások; legyetek tökéletesek ugyanabban az érzésben, ugyanabban a véleményben." (1Kor1,10)

A lelkek iránti szeretet kiemelkedő formája: semmit el nem hagyni Krisztus üdvözítő tanításából, de ennek türelemmel és szeretettel kell együtt járnia, amire maga az Úr adott példát, amikor az emberekkel beszélt és ahogyan velük bánt. Ő, aki nem azért jött, hogy elítélje, hanem hogy megmentse a világot, kemény és szigorú volt a bűnökkel szemben, de türelmes és irgalmas volt a bűnösökkel.

A házaspárak tehát nehézségeik közepette a pap szavában és szívében találják meg Üdvözítőnk szeretetének és szavának mását.

Szeretett Fiaink, bizalommal eltelve beszéljétek, biztosra véve, hogy a Tanítóhivatal mellett álló Szentlélek a hívők szívét is megvilágosítja és arra hívja őket, hogy egyetértsenek az Egyház tanításával. Tanítsátok meg a hitvestársakat az imádság útjára, s alkalmas módon oktassátok őket arra, hogy gyakrabban és nagy hittel járuljanak a gyónás és az Eucharisztia szentségéhez, s gyengeségük miatt soha ne veszítsék el kedvüket.

11. A PÜSPÖKÖKHÖZ

Most pedig, befejezván az enciklikát, tisztelettel és szeretettel hozzátok fordulunk, szeretett és tiszteletreméltó Püspök testvéreink, akikkel osztozunk Isten népének lelki gondozásában. Mindannyiatokat sürgetve arra kérünk, hogy papjaitokkal, munkatársaitokkal és híveitekkel együtt fáradságot nem kímélve és halasztást nem tűrve küzdjete a házasság szent voltának megmentéséért, hogy a házasság élet minél inkább elnyerje emberi és keresztény tökéletességét. E feladatot a jelen pillanatban a legfontosabbnak tartjátok. Mint tudjátok, ez gazdasági, kulturális és szociális területre koncentrált lelkipásztori szolgálatot hoz magával, melyek ha együtt járnak, akkor a családon belül nemcsak tűrhető, hanem egyre könnyebb, s egyre örömtelibb lesz a szülők és a gyermekek élete, s a testvéri szeretettel és igaz békével biztosabb lesz az együttélés az emberi társadalomban, mert megtartják azt a tervet, amelyet Isten alkotott a világról.

BEFEJEZÉS

Tisztelendő Testvéreink, szeretett Fiaink, s mindnyájan jóakarátú emberek, az Egyház szilárd tanítására támaszkodva -- amelyet Péter utóda a püspöktestvérekkel együtt hűségesen őriz és magyaráz -- a nevelés, a haladás és a szeretet nagy művéhez hívunk most titeket. Mélységes meggyőződésünk, hogy ez a valóban nagy mű mind a világnak, mind az Egyháznak javára válik, hiszen az ember az igazi boldogságot, amelyre teljes erejével törekszik, nem érheti el, ha nem tiszteli azokat a törvényeket, amelyeket -- mivel Isten írt természetébe -- okosan és szeretettel meg kell tartania.

Erre a műre, mindnyájatokra, s különösen a hitvesekre a szent és irgalmas Isten bőséges kegyelmét kérjük, melynek zálogául örömmel adjuk Apostoli Áldásunkat.

Kelt Rómában Szent Péternél, 1968. júl. 25-én, Szent Jakab apostol ünnepén, pápaságunk hatodik évében